

Türkiye'de Başkanlık Sistemi Tartışmaları

– Tefvik KARDAŞ · 07 Aralık 2012

Türkiye'de Başkanlık Sistemi Tartışmaları

Türkiye'de eskiden beri yönetim sistemi tartışılırken, ne biz nede tartışanlar daha iyi yönetmek için tartışmadığını düşünüyorum. Öncelikle tartışılan sistemse uygulanan parlamenter sistemi artısıyla eksisiyle yönetilenlere açıklanması gerekir.Aynı şekilde savunulan sisteminde (Başkanlık sistemi)olumlu , olumsuz tarafı yönetilenlerce bilinmesi ,bildirilmesi gerekir.Türkiye'de bir şeyleri tartışmak çok zor ,hele sistem ise anlaşılmayan bir nedenle karşı çıkmalar başlar cumhuriyet kazanımları,rejim elden gider diye yaygaralar koparılır.Asıl gaye ülkenin kalkınması,büyümesi itibarlaşması, halkın mutluluğu ve refahı ise tartışmaktan, daha doğal ne olabilir?Bundan dolayı ülkemizdeki Başkanlık sistemi ile ilgili araştırma sonuçlarını olduğu gibi sizinle paylaşmak istedim.

" Türkiye'de yaşanan siyasal istikrarsızlık sık sık başkanlık tartışmalarının yapılmasına yol açıyor. Bu tartışmaların altında yatan nedenler arasında özellikle hükümet sürelerinin çok kısa oluşu ve zayıf icranın güçlendirilmesi isteği yatıyor.

Ülkemizde başkanlık sistemini isteyenlerin dayandıkları 4 temelden söz edebiliriz bunlar:

" Siyasi istikrar isteği: Kısa sürelerle görevde kalan hükümetler ülke sorunlarını çözemiyorlar. Özellikle koalisyon hükümetleri süre açısından istikrarın bozulmasına yol açıyor. Seçim korkusuyla hiç kimse plan ve projelerini uygulayamıyor.

" Hızlı gelişme için güçlü icra: Dünyanın gelişme hızına uyabilmemiz, toplumun artan gereksinimlerini karşılayabilmemiz için icranın güçlendirilmesi gerekir. Başkanlık sistemi özellikle icrayı güçlü kılar ve icraattan sorumlu olanı net bir biçimde ortaya koyar. Kriz dönemlerinde, acil durumlarda hızlı ve etkin bir müdahale, güçlü bir icra ile sağlanabilir.

" Tarihsel geçmişimiz başkanlık sistemine uygun: Cumhuriyetin ilk yıllarını, İnönü'nün "Milli Şef" dönemini ve Osmanlı'nın 600 yıllık tarihini başkanlık sistemi için yeterli bir geçmiş ve birikim olarak görenler, başkanlık sisteminin yaşayabileceği bir iklime sahip olduğunu ileri sürmektedirler. Türk halkının yeterli bir devlet kültürüne sahip olduğu, darbe yapan ordunun bile en geç iki yıl içinde kışlasına çekilerek demokrasiyi getirmeye çalıştığın, sırf bunun bile demokrasiye yatkınlığımız açısından önemli bir kanıt oluşturduğu da bu görüşü savunanlar tarafından belirtilmektedir.

" Başkanlık sistemi diktatörlük ve askeri darbeye neden olmaz. Bu görüşü savunanlar şöyle demektedir: Ülkemizde başkanlık rejimi olmadığı halde üç kez askeri darbe olmuştur. Darbelerin temelinde rejimin parlamenter sistemde tıkanması ve sosyo-ekonomik nedenler aranmalıdır. Diktatörlük eğilimi tüm hükümet sistemlerinde mümkündür, Türkiye'de oyların genel dağılımı % 35 sol % 65 sağ biçimindedir.Bu nedenle ülkemizde sol düşünce taraftarları başkanlık hükümetine karşı çıkarak diktatörlük getireceğini ileri sürmektedirler.

Ülkemizde başkanlık sistemine karşı çıkanların ileri sürdükleri görüşleri de 4 temelde toplamak mümkündür:

" Dikta rejimi kurulabilir: Demokrasi geleneğimiz başkanlık sistemini kaldıracak nitelikte değildir. Bu

sistem demokratik gelişmesini henüz tamamlamamış ülkemizde yürütme ile yasamanın birbirine karışmasına ve böylece yürütmenin fiilen üstünlüğüne sebep olacaktır.

" Parti disiplininin olduğu ülkelerde başkanlık sistemi çalışmaz: Kıta Avrupası ve Türkiye gibi ülkelerden farklı olarak, ABD'nde Demokrat ve Cumhuriyetçi partiler, disiplinli bir yapıda değildirler. Hatta bir anlamda "no party system" ABD siyasi sisteminin belirleyici özelliğidir. Kıta Avrupası'ndaki tüm parti sistemlerinden farklı olarak, ABD partileri arasında ideolojik ayrılık yoktur, tek bir liberal partinin içindeki eğilimler olarak nitelendirilebilir. Bu ülkede partili parlamenter parti grup kararları ile bağlı olmadıkları için, Başkanlar ve kongre çoğunluğu farklı partilerden olsalar da yasama-yürütme arasında işbirliği sağlanabiliyor. Bu da iki güç arasında denge kurulmasını kolaylaştırmaktadır. Onun içindir ki, disiplinli partilere dayalı bir siyasi hayatta, ABD tipi Başkanlık rejiminin uygulanması daima askeri darbelerle yol açmıştır.

" ABD dışında sürekli bir uygulaması yoktur: Başkanlık sisteminin ABD dışında sürekli bir uygulaması yoktur. Bu sistem, tamamen ABD gibi pek çok dengelerin birarada bulunduğu federal yapılı bir devlette, üstelik ekonomik açıdan hayli güçlü liberal bir ülkede uygulanma zemini bulabilmektedir. Diğer ülkelerdeki başkanlık sistemi örneklerinin hepsi kesintiye uğramaktadır ve demokratik niteliklerden kopuktur.

" Parlamenter sistem tıkanmamıştır: Sistemin reforma ihtiyacı vardır. Tıkanıklar parlamenter sistemden kaynaklanmamaktadır. Başkanlık sistemi arayışları Türkiye'nin parlamenter rejimle edindiği deneyimleri ve ödediği bedelleri yoksaymaktadır. Başkanlık sistemi yasamanın sorunlarını çözememektedir, sadece yürütmeyi güçlendirir, Türkiye'nin temel sorunu yasamanın görevlerini tam anlamıyla yerine getirememesidir

Parlamentarizmin Tartışılan Yönleri

Ülkemizde de olduğu gibi parlamenter sistem yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanan bir sistemdir. İngiltere'de kendine özgü koşullarda oluşmuş ve Kara Avrupası'na geçtikten sonra birçok ülke tarafından kabul edilmiş ve gelişmiştir. Birçok kişi tarafından demokrasinin tek gerçekleşme biçimi olarak görülen parlamentarizm günümüzde ağır eleştiriler almaktadır.

Temelde eleştiriler:

" Partilerden hiçbiri çoğunluğu sağlayamadığı ve koalisyonlara yol açtığı için hükümet istikrarsızlıklarına yol açmaktadır. Sistem tıkanmakta, halkın rejime olan güveni sarsılmaktadır.

" Çoğunluk partisinin Başbakanının çok güçlenmesi ile fiili "Başbakanlık Hükümeti Sistemi" kurulduğu ileri sürülmektedir.

" Demokratik geleneklerin oluşmaması ve genel uzlaşmazlıklar sonucu ortaya konan seçim sistemleri nedeniyle hükümet kuracak çoğunluk sağlanamamakta, siyasi istikrarsızlık çıkmaktadır.

" Yasama ve yürütme organları birbirinin içine girmiş, iktidar partileri yasamayı kuvvetler ayrılığı prensibini ortadan kaldıracak biçimde kullanmaya başlamışlardır. Seçimleri kazanan partiler sadece yürütmeyi değil, yasamanın denetleme görevini de ele geçirmektedirler.

" Yasama görevini yürütmeye terkeden milletvekilleri parti içi demokrasinin gelişmesini de engellemekte, genel başkanın iki dudağı arasına bakıp eleştiri ve öneri haklarından, denetleme görevlerinden vazgeçmektedirler.

Başkanlık Sisteminin Tartışılan Yönleri

Başkanlık rejimi parlamentarizme göre geçmişi fazla olmayan bir hükümet sistemidir. Yapı taşları ABD dışında tam anlamıyla yerine oturmamıştır.

Temel eleştiriler:

" Eleştirilerin bir kısmı, başkanlık sisteminin işleyişine ve sonuçlarına göre biçimlenmektedir. Başkanlık sisteminin daha çok iki partili sistemlerde yaşadığı, çok partili sistemlerde siyasal istikrarsızlığa yol açarak, yürütme ve yasama arasında çatışma yarattığı söylenmektedir.

" Başkan ve parlamento(Kongre) arasında farklı siyasal eğilimlerin çoğunluğu oluşturduğu durumlarda halk adına konuşmada meşruiyet ve temsil krizine yol açabileceği ileri sürülmektedir.

" Siyasal iktidarın tek elde toplanması demokratik geleneklerin olmadığı ülkelerde tek adamlık, diktatörlük sonuçları doğurabilir.

" Kazanan her şeyi kazanır kaybeden her şeyi kaybeder ilkesi nedeniyle seçildikten sonra asla müdahale edilmez durumunda olan bir kişi ülkede muhalefeti birçok konuda uzlaşmazlığa ve yasadışı yollara itebilir.

" Yürütmenin mutlak hakimiyeti oluşabilir ve demokratik teamüllere sahip olmayan bir ülkede başkanın partisinin çoğunluğundan oluşan yasama, yürütmeye tabi olarak hareket edebilir.

" Tersi durumda yasa çıkaramayan, özellikle bütçesini oluşturamayan ve vaatlerini yerine getiremeyen bir sistem içinde başkan başarısızlığa sürüklenecektir.

Başkanlık sistemi

Başkanlık sisteminin en tanımlayıcı özelliği yürütmenin nasıl ve ne şekilde seçildiğidir. Başkanlık sistemini parlamenter sistemden ayıran temel özellik, yürütme organının biçimi ve rolü ile ilintilidir ve parlamenter sistemden farklı olarak, başkanlık sisteminde yürütme organı ile yasama organı iç içe geçmemiş durumdadır.

Başkanlık sistemi aşağıdaki özellikleri taşır:

Devlet başkanı yasa önermez fakat yasama organının (parlamento) yaptığı yasaları veto etme hakkına sahiptir. Buna rağmen yasama organından nitelikli bir çoğunluk bu vetoyu iptal edebilir. Bu yöntem İngiliz Monarşi sisteminde herhangi bir yasanın kraliyet onayı olmadan yürürlüğe konamayacağı konseptinden türetilmiştir. Sabit bir başkanlık süresi vardır. Seçimler planlanmış tarihlerde yapılır. Güvensizlik oyu ile hükümet düşürülüp erken seçimler düzenlenemez. Bazı ülkelerde devlet başkanının kanunları ihlal ettiği durumlarda "Impeachment" denilen meclis soruşturmasıyla erken seçimlere gidilmesi şeklinde istisnalar vardır. Yürütme erki tektir. Kabine üyeleri devlet başkanıyla birlikte çalışır ve yürütme ile yasama organlarının ilkelerini tatbik etmek zorundadırlar. Başkanlık sisteminde devlet başkanının bakanlar kurulu için önerdiği adaylar ve hakimler yasama organı tarafından onaylanmalıdır. Devlet başkanı; kabine üyeleri, ordu veya yürütme erkinin herhangi bir çalışanını doğrudan yönetme hakkına sahiptir. Fakat hakimleri fesh etme veya emir verme gibi bir yetkisi yoktur. Yasama ve yürütmenin ayrıldığı yönetimlerde suçtan hüküm giymiş mahkum ve suçluları affetme veya cezalarını hafifletme genelde devlet başkanının elindedir. "Başkan" terimi yalnızca başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelere has bir ifade değildir. Örneğin popüler olsun veya olmasın, yasal yollarla seçilmiş olsun veya olmasın bir diktatör de başkan olarak isimlendirilir. Aynı şekilde bunun tersi olarak pek çok parlamenter

ve demokratik sistemlerde de devlet başkanı makamına büyük ve şatafatlı törenlerle geçer.

Aslî özellikler

Başkanlık sisteminin özetle aslî ayırıcı özellikleri şunlardır:

Devlet başkanı doğrudan halk tarafından seçilir. Yürütme organı tek kişiden müteşekkildir. Yürütme yasamanın güvenine dayanmaz. Tali özellikler

Tali özellikler başkanlık sisteminin olmazsa olmaz şartları değildir. Başkanlık sistemi için yukarıda belirtilen üç aslî özelliğin olması yeterlidir. Başkanlık sistemi aşağıda belirtilen tali özelliklerden birini taşıyorsa başkanlık sistemi olmaktan çıkmaz.

Yürütme yasamayı feshedemez. Yürütme organında görev alan bir kişi aynı anda yasamada da görev alamaz. Başkan, yasama organının çalışmasına katılmaz. Devlet başkanının özellikleri

Bazı ulusal başkanlar monarşilerde olduğu gibi devletin yalnızca sözde başkanı hükmündedirler. Hükümette aktif değildirler. Tamamen başkanlık sistemiyle yönetilen rejimlerde ise başkan halk tarafından yürütmenin başı olarak seçilir.

Bu tür yönetimlerde devlet başkanı ile hükümet başkanı arasında ayırım yoktur. Bazı parlamenter sistemlerde monarşinin gereği olarak sembolik bir devlet başkanı vardır. İrlanda ve Portekiz buna örnektir.

Güney Afrika gibi bazı ülkelerde yasama organı tarafından seçilen güçlü devlet başkanları vardır. Bunlar başbakan gibi aynı yolla seçilirler ve hem hükümet hem de devletin başıdır.[2] Botswana, Marshall Adaları ve Nauru buna örnektir.

Yerel yönetimler

Yerel yönetimler başkanlık sistemi gibi şekillendirilebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün eyaletleri başkanlık sistemini kullanır. Japonya'da hükümet parlamenter sistemi kullanır fakat yerel yönetimler yerel kurullarca seçilen vali ve başkanlarca yönetilir.

Başkanlık sisteminin avantajları

Başkanlık sistemini savunanlar bu sistemin dört ana avantajı olduğunu iddia eder:

Doğrudan yetki – başkanlık sisteminde başkan doğrudan halk tarafından seçilir. Bazılarına göre bu; devlet başkanının gücünü dolaylı yollardan göreve getirilen liderlere kıyasla daha meşru kılar. ABD'de devlet başkanı halk oylamasından hemen sonra toplanan Seçiciler kurulu tarafından seçilir. Kuvvetler ayrılığı – Başkanlık sisteminde başkanlık ve yasama meclisi iki paralel yapı olarak işlev görür. Bu sistemin destekçilerine göre; böylelikle her iki birim birbirini karşılıklı olarak denetleyerek suistimalin ve makamın kötüye kullanılmasının önüne geçilmiş olur. Hızlı karar mekanizması – Güçlü yetkilerle donatılmış bir başkan değişiklikleri ivedilikle işleme koyar. Fakat bunun yanında bazılarına göre kuvvetler ayrılığı sistemi yavaşlatır. İstikrar – Sabit bir görev süresi olan devlet başkanı her an değişebilecek bir başbakana kıyasla daha istikrarlı bir ortam temin edebilir. Doğrudan yetki Başbakan genellikle milletvekilleri tarafından, devlet başkanı ise doğrudan halk tarafından seçilir. Buna göre başkanlık sisteminin destekçileri, halk tarafından doğrudan seçilmiş bir liderin herhangi bir yasama organı tarafından dolaylı yollardan seçilmiş bir lidere kıyasla daha demokratik olduğu görüşünü savunurlar.

Başkanlık sisteminde oyverenler birden fazla seçiciler kurulu seçeneği sayesinde politik isteklerini daha

net bir şekilde belirtmiş olurlar.

Devlet başkanının doğrudan halk tarafından seçilmesinin onu daha sorumlu kılacağı da belirtilir. Bu argümanın arkasındaki neden olarak da başbakanın devletin aygıtları sayesinde kamuoyundan korunduğu fikri gösterilir. Fakat bunun yanında devlet başkanı kendisini seçen vatandaşların istediği yönde politikalar uygulamazsa şayet yönetimden alınmaz.(ABD'de devlet başkanı yalnızca yasama meclisi soruşturmasıyla görevinden alınabilir.)

Kuvvetler ayrılığı

Ana madde: Kuvvetler ayrılığı

Başkanlık sisteminde yasama ve yürütmenin birbirinden ayrılması; her iki birimin birbirini karşılıklı denetleyebilmesinden dolayı avantaj olarak kabul edilir. Parlamenter sistemde yürütme ve yasama birlikte hareket ettiğinden karşılıklı olarak birbirlerinin eleştirisini yapmaları çok nadir görülür. Yasamanın yürütmeyi durdurması güvensizlik oyu ile olur. Bu konuda başkanlık sistemini savunanlar "başbakanın yapacağı bir hatanın asla bilinemeyebileceği" görüşündedirler. Watergate skandalı hakkında yazılar yazan eski bir İngiliz politikacı "Böyle bir skandalın İngiltere'de olmayacağını düşünmeyin, olur ama belki hiç duymazsınız." demiştir.

Kritikçiler bu durumun başkanlık sisteminde de benzer şekilde olduğunu söylerler. Buna göre eğer başkanlık sisteminde yasama meclisi başkanın partisinden şayet aynı durum sözkonusu olacaktır. Buna cevaben devlet başkanının görevden alınması gibi bir korkusu olmadığından yasama meclisi üyelerinin eleştirilerini yapıcı olarak addecektir denir. Parlamenter sistemlerde parti disiplini çok önemlidir. Bir parti üyesi açıktan parti başkanını ve politikalarını eleştirirse partiden ihraç edilebilir. Güvenoyu yoklamasının varlığına rağmen başbakanın veya bakanlar kurulunun karar almasını durdurmak pratikte çok zordur. Parlamenter sistemde güvenoyu yoklaması başbakan ve kabinesince önerilen çok önemli bir yasanın parlamentonun büyük çoğunluğunca kabul edilmemesi gibi durumlarda gerçekleşir. Bu durumda iktidar partisi ya istifa edecektir ya da erken seçimlere gidecektir. İngiltere gibi bazı ülkelerde güvenoyu yoklaması yüzyılda bir kaç kez gerçekleşir. 1931 yılında David Lloyd George seçilmiş bir komiteye: "Parlamentonun yürütme üzerinde hiç kontrolü yok; bu tam bir hikaye." (Schlesinger 1982) demiştir.

Hızlı karar mekanizması Başkanlık sistemini savunanlar başkanlık sisteminin sorunlara parlamenter sistemden daha hızlı yanıt verip çözüm ürettiğini iddia ederler. Bir başbakan karar alacağı zaman yasama meclisinin desteğine ihtiyaç duyar, fakat başkan daha az bağlıdır.

Başkanlık sistemini savunan farklı bir kesim ise karar verme mekanizmasının başkanlık sistemiyle yavaşladığını ve bunun son kertede sistemin faydasına olduğunu belirtirler.

İstikrar

Başkanlık sisteminde, yürütme organını temsil eden başkanın yasama organını fesh etme yetkisi olmadığı gibi yasama organının da başkanı güvensizlik oyu ile düşürme yetkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle iki organın da görev süreleri bellidir ve bu anlamda bir istikrardan söz edilebilir.

Pekçok parlamenter hükümetler güvenoyu yoklaması olmaksızın uzun süre yönetimde bulunsalar bile İtalya, İsrail ve Fransa (Dördüncü Cumhuriyet) gibi ülkeler istikrarı sağlama konusunda zorluklar yaşamışlardır. Parlamenter sistemin birden fazla partiden oluştuğu ve hükümetin koalisyon ile

kurulmaya zorlandığı durumlarda hükümeti oluşturan herhangi bir parti koalisyonu her an terketmekle tehdit edebilir.

Pek çok kişi başkanlık sisteminin zor durumlarda daha ayakta kalıcı güçte olduğunu iddia eder. Büyük stres ve sorunlar içindeki bir ülkenin dönerli başbakanlıktansa sabit süresi olan bir başkan tarafından yönetilmesinin daha sağlıklı olduğu belirtilir. Fransa Cezayir Bağımsızlık Savaşı esnasında yarı başkanlık sistemine geçti. Aynı şekilde Sri Lanka sivil savaş esnasında yarı başkanlık sistemine geçti. Fransa ve Sri Lanka'da yarı başkanlık sistemine geçişin olumlu sonuçlar verdiği ifade edilir.

Başkanlık sistemiyle yönetilen ülkeler

Afganistan Amerika Birleşik Devletleri Arjantin Azerbaycan Belarus Bolivya Brezilya Dominik Cumhuriyeti Endonezya Ermenistan Ekvator El Salvador Filipinler Guatemala Güney Kore Haiti Honduras İran Kazakistan Kenya Kıbrıs Kolombiya Kosta Rika Liberya Meksika Nikaragua Nijerya Panama Paraguay Peru Seyşeller Sierra Leone Sri Lanka Sudan Surinam Şili Tanzanya Türkmenistan Uganda Uruguay Venezuela Zambiya

Dünya'da en iyi başkanlık sisteminin uygulandığı Ülke olarak bilinen ABD 'ki başkanlık sistemi nasıldır?

ABD Başkanlık Sistemi

ABD'de yürütme organı Başkan, yasama organı iki meclisli Kongredir(Temsilciler Meclisi ve Senato). Başkan Kongreyi feshedemediği gibi Kongre de başkanı istifaya zorlayamaz..

Başkan 4 yıllık bir süre için başkan yardımcısı ile birlikte seçilir. Ülkede koşullar ne olursa olsun bu süre değiştirilemez. Başkan sadece iki devre (4+4) seçilebilir.

Başkan olmak için dört anayasal koşul vardır: ABD'de doğmuş olmak, ABD vatandaşı olmak, 35 yaşında veya üstünde ve 14 yıldır ABD'de ikamet ediyor olmak.

Başkanın Yetkileri:

ABD Başkanının, Duverger'in deyimiyle "seçilmiş kralın" geniş yetkileri vardır:

" Hükümet üyelerini atar. Bu üyeler için ABD'de bakan sıfatı yerine "sekreter" sıfatı kullanılmaktadır.Senato bu üyeleri onaylar. Bakanlar Kongreye karşı sorumlu değildir. Sadece başkana karşı sorumludur. Başkan istediği bakanı azledebilir.

" Hükümet toplantılarında son ve kesin söz Başkana aittir. Bu konuda verilen en güzel örnek Lincoln'nün bir sözüdür: "Yedi hayır, bir evet, evetler kazandı"

" Kongre tarafından kabul edilen yasaları iki biçimde veto edebilir: Açık veto, Kongre'ye kabul ettiği yasayı geri göndererek hem Senato'da, hem de Temsilciler meclisi'nde ayrı ayrı 2/3 çoğunlukla kabul edilmesini isteyebilir. ABD'de bugüne kadar başkanlar veto haklarını 2800 kez kullanmışlardır.

Kennedy'nin veto ettiği hiçbir yasa Kongre tarafından tekrar kabul edilmemiştir. İkinci Veto biçimi ise "packet veto" olarak adlandırılan 10 günlük inceleme hakkını kongrenin tatile girme döneminde kullanarak, imzalamadığı yasayı bir dahaki dönemde tekrar görüşülmek zorunda bırakmasıdır.

" "Spoil System" olarak adlandırılan yaklaşımla Başkan kendi politikalarını uygulayacak kadroları bürokratik kademelere atayabilir. Yüksek dereceli memurların atamalarında senatonun onayı aranır,

ancak Senato genellikle bu atamaları onaylar.

" Başkan anayasaya göre silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır. Silahlı kuvvetlerin nasıl nerede ne zaman hangi biçimde kullanılacağına karar verir. En küçük rütbeli subaydan en yüksek rütbelisine kadar hepsini başkan atayabilir. Başkan Truman, General Mac Arthur ile arasında çıkan ihtilafı generali emekli ederek çözmüştür.

" Yüksek Mahkeme Yargıçları Başkan tarafından atanır, senato tarafından onaylanması gerekir.

" Dış politikada Başkan önemli kararları bizzat kendisi alır. Kimi devletleri tanıyabildiği gibi ikili anlaşmalarla ilişkileri geliştirebilir. ABD anayasasına göre başkanların yabancı devletlerle imzaladığı anlaşmaların yürürlüğe girmesi için Senato'nun 2/3 çoğunluğu gereklidir. Senatonun onayıyla büyükelçileri atama yetkisine sahiptir.

" Başkan, Federal yasalara karşı gelmekten hüküm giymiş olanları şartlı olarak veya tamamen affetme yetkisine sahiptir.

Kongre

ABD'de başkanlık sisteminin en önemli temellerinden birisi de Kongredir. Kongre, 438 temsilciyi içeren Temsilciler Meclisi ve 100 Senatörü içeren Senato'dan oluşur.

Kongrenin Yetkileri:

Kongre kişilerin ve federe devletlerin anayasa ile tanınmış hak ve yetkilerine dokunmamak koşuluyla tekelinde olan yasa yapma gücünü anayasa sınırları içinde serbestçe kullanabilmektedir. Yasa yapma gücü daima iki meclisin anlaşması ile uygulama bulabilmektedir.

Bütçenin kabulü, federal hazinenin çıkış ve girişlerini düzenleyen mali yasaların yapılması tamamiyle kongreye aittir. Kongre başkana hedef ve politikalarını gerçekleştirmesi için gereken mali olanakları sağlamayarak engel olabilir. Örneğin Jefferson'a yaptığı gibi yeni topraklar almak istediğinde gereken parayı vermeyebilir.

Gerektiğinde komisyonlarıyla her hangi bir faaliyet hakkında soruşturma yaparak bir mahkeme görüntüsü bile kazanabilir.

Temsilciler Meclisi, mali inisyatife sahiptir.Mali yönü olan yasaların önerisi Temsilciler Meclisince yapılmaktadır. Senato kendine gelen mali yasayı kabul edip etmemekte serbesttir.

Senato uluslararası anlaşmaları onaylar ve bazen bu hakkını onaylamama yönünde kullanmaktadır.

Birinci Dünya Savaşından sonra Başkan Wilson'un imzaladığı Versay Barış anlaşması Kongre tarafından reddedilmiştir.

Kongre başkan üzerinde impeachment(suçlandırma) yetkisini kullanabilir. Başkan, vatana ihanet, zimmetine para geçirme veya diğer cürüm ya da ağır suçlar nedeniyle itham edilip, yargılanabilir.Bu suçların tespiti ve suçlunun cezalandırılması yetkisi Kongreye aittir. Temsilciler Meclisi hazırlık araştırmasını yapar. Senato da mahkeme vazifesini görür, ancak bu durumda senatonun başkanlığını Yüksek Mahkeme başkanı yapar.Suçluluğa karar verilebilmesi için 2/3 çoğunluğun sağlanması gerekir. En ağır karar başkanın görevine son verilmesidir.

Yargı ve Yüksek Mahkeme

1787 Anayasasıyla kurulan ve 1789 tarihli adliye yasasıyla görev ve yetkileri belirlenen yüksek

mahkeme ABD'de en yüksek yargı organıdır. Yüksek Mahkeme dışında ABD'de dört çeşit federal mahkeme bulunmaktadır.

Başkanlar çoğu zaman, Yüksek Mahkeme hakimlerinin atamalarını yaparken kendi görüşlerini destekleyecek kişileri seçmektedirler. Ancak atamalardan sonra , kendilerini seçen başkanla farklı kararlar veren hakimlere çok sık rastlanmaktadır. Hakimlerin böyle davranabilmelerinin ardında yatan önemli gerekçelerden birinin ömür boyu seçilmeleri olduğu belirtilmektedir.

ABD'de hakimlerin büyük bir yargı hatta siyasi gücü vardır. Hükümlerini verirken yasalardan ziyade anayasaya dayanmakta, yani anayasaya aykırı buldukları yasaları tatbik etmeme hakları vardır.

Yüksek Mahkeme aynı zamanda temyiz organıdır. Mahkemenin Anayasaya aykırılık konusunda son merci oluşu anayasa değil daha çok teamüllere dayanmaktadır. Yüksek Mahkeme hakimlerinden Huges "Yüksek Mahkeme nasıl anlarsa anayasa odur" diyerek yetkisinin büyüklüğünü ortaya koymuştur. Kimi hukukçular bu nedenle ABD'yi "hakimler hükümeti" diye nitelendirmişlerdir. Ancak Maurice Duverger bu nitelermeyi abartılı bulmaktadır: "Yüksek mahkeme yargıçları bir karar karşı çıkabilirler, ama karar alamazlar: denetlerler ama yönetemezler"

Fransa Yarı Başkanlık Sistemi

Yarı başkanlık sistemi, hükümet başkanı ve cumhurbaşkanı arasında yürütme yetkilerinin paylaşıldığı, yasama ve yürütmenin işbirliği içinde çalıştığı kesin kuvvetler ayrılığının olmadığı bir hükümet sistemidir. Bu sistemde de Cumhurbaşkanı genel oy ile halk tarafından seçilmekte ve hükümet millet meclisi önünde sorumlu sayılmaktadır.

Fransa'nın uyguladığı bu sistemde parlamenter rejime göre temel farklılıklar şunlardır:

Klasik parlamenter rejim Cumhurbaşkanı'na sembolik görevler yüklediği halde, yarı başkanlık sisteminde yetki sahası daha geniştir. Örneğin meclisi dağıtabilme, referandum isteyebilme, anayasa konseyi üyelerini atama ve anayasanın 16 maddesi gereği olağanüstü durum ilan ederek yasama, yürütme ve hatta yargı gücünü elinde toplayabilmektedir. Cumhurbaşkanı, dış politika ve savunma konularında da ağırlığa sahiptir.

7 yıl için seçilen Cumhurbaşkanı vatana ihanet dışında mutlak bir sorumsuzluk taşımaktadır. Yasaları onaylayan Parlamento, hükümeti denetleme ve düşürebilme yetkisine sahip olduğu halde, Cumhurbaşkanı'na karşı denetleme yönünden her hangi bir yetkisi yoktur.

Latin Amerika ve Başkanlık Sistemi

Başkanlık sisteminin olumsuzlukları ve demokrasi dışı uygulamaları için çoğunlukla Latin Amerika ülkeleri örnek gösterilir. Bu ülkeler arasında en uzun süredir başkanlık sistemini uygulayan iki ülke 1949 yılından beri Kosta Rika ve 1958 yılından beride Venezuela'dır. Kolombia 1974, Peru'da 1979'dan beri sivil hükümetlerle başkanlık rejimini uygulamaktadırlar.

Arjantin, Uruguay, Brezilya ve Şili olmak üzere birçok Latin Amerika ülkeleri Başkanlık sistemlerini demokratik bir biçimde 1980'li yıllarda canlandırabilmişlerdir. Diktatörlüğün Güney Amerika'daki kalesi olan Paraguay, 1989 da başkanlık demokrasisine geçmiştir, darbeye çok açık olan bu rejime Sandinista koruması altındaki 1990'da oluşturulan Nikaragua demokrasisini de örnek göstermek mümkündür. Aslında Ekvator, Bolivya, Honduras, Guatemala ve Dominik Cumhuriyetleri'nde de durum çok farklı

değildir. Bu ülkelerde başkanlık sisteminin, daha doğru deyimle demokrasinin başarısızlığında ekonomik durgunluk, eşitsizlikler ve sosyo-kültürel geçmiş rol oynamaktadır. Bu devletlerde, seçilen başkanların, demokratik kurumların güçleri, hiçbir zaman ordunun siyasi yapı üzerindeki gücüne erişememiştir. İktidar mücadelesi, halktan kopuk küçük azınlıklar arasında ve ordunun güdümünde geçmiştir. Bu ülkelerin yürütemedikleri başkanlık sistemi yerine parlamenter sisteme geçmeleri gerektiğini ileri süren görüşler de parti modelleri gerekçe gösterilerek eleştirilmektedir. Parti disiplinin gelişmediği bu ülkelerde parlamenter sistemin daha büyük bir kaos yaratacağı ileri sürülmektedir. Örneğin, Brezilya'da milletvekillerinin çok sık parti değiştirdiği, parti kararlarına karşı oy kullandıkları bilinmektedir

Venezuela Başkanlık Sistemi

Demokratik sistemin uzun süredir kesintiye uğramadığı ve başkanlık sistemi ile yönetilen Venezuela ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Bu ülkede demokrasi, baskıcı bir diktatörlüğe karşı mücadele eden solcu işçi liderlerinin, muhafazakar işadamları gruplarına kadar farklı güçlerin geniş bir koalisyonu sonucu ortaya çıkan uzlaşmayla doğmuştur. İstikrarın arkasında petrol, kahve ve şeker gelirlerinin demokratik bir ortam içinde özel sektörü geliştirirken , orta sınıfa ve çalışan kesimlere ayrıcalıklar getiren önemli mali kaynaklar sağladığı belirtilmektedir. 1958'de başlayan demokratikleşmeyle birlikte ülkede bütçenin üçte biri sosyal programlara, diğer üçte biri ekonomik kalkınma projelerine harcanmıştır. Günümüzde ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalsa da ülkede rejim açısından büyük sorunlar yaşanmamaktadır.

Başkan 5 yıllık bir süre için doğrudan halk oyuyla seçilmektedir. Üstüste iki dönem görev yapamamaktadır. Yürütmenin başı ve silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır.

Senato ve Temsilciler Meclisi olmak üzere Ulusal Kongre ülkenin yasama organıdır. Ülkede güçlü iki büyük parti bulunmaktadır.Yasama organının çoğunluğunu oluşturan partiler genelde Başkanın kararlarını desteklemişlerdir. Başkanlık sisteminin işleminde siyasi partilerin büyük özverileri olmuştur. 1958'te seçim öncesi siyasi parti liderlerini imzaladıkları antlaşma "Punto Fijo" sadece ülkenin zorlu geçiş yıllarını atlatmasını değil, etkileri ile uzlaşmayı Venezuela siyasi kültürünün önemli bir yapıtaşına dönüştürmüştür.

Kaynakça

1. Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, Dördüncü Baskı, 2004, s. 82-110
2. Devlet başkanları: Bir karşılaştırmalı anayasa hukuku incelemesi, s.9, Kemal Gözler
3. Devlet başkanları: Bir karşılaştırmalı anayasa hukuku incelemesi, s.10, Kemal Gözler
4. Anayasa Hukuku, s.178, By Doç.Dr. Ayşe Tülin YÜRÜK
5. Alternatif siyaset arayışları, s.46, Ufuk URAS
6. Başka bir siyaset mümkün, s.283 Ufuk URAS
7. Başkanlık Sistemi
8. Vikipedi, özgür ansiklopedi